

Vystoupení prezidenta republiky Václava Havla na velitelském shromáždění 3. listopadu 1998

Vážení přítomní, dámy a pánové,

chodívám na toto velitelské shromáždění každoročně, myslím, že tu jsem snad po osmé, a krátký pohled do vašich řad mě upozornil na jednu zajímavou věc, že se toto velitelské shromáždění omlazuje, že se proměňuje. Nemyslím si, že to je tolik důsledkem nějakého prověřování, čistek nebo podobně, ale spíš přirozeného procesu výměny generací ve velitelských funkcích. A zdá se mi, že asi čím dál, tím víc nastupují do velitelských funkcí lidé, kteří si své první vojenské ostruhy získávali už v nových svobodných poměrech, a já nepochybuji, že i to bude mít vliv na výkon jejich práce.

Smyslem těchto každoročních shromáždění je zamyslet se nad tím, co se stalo, co bylo vykonáno, a artikulovat úkoly do budoucna. Budou jiní, kteří zevrubně a podrobně popíší vše, co se stalo či nestalo dobrého v armádě. Já bych jenom rád aspoň heslovitě některé věci připomněl.

Především naše armáda, která byla veskrze orientována proti Západu jako jakási předsunutá hlídka Varšavského paktu, přesněji řečeno Sovětského svazu, se začala rychle proměňovat v armádu, která bude schopna čelit jakýmkoli ohrožením přicházejícím z jakékoli strany, z armády útočné v armádu vskutku obrannou. Posléze následoval zajisté náročný proces dělení naší armády na armády dvě. Mezitím se armáda proměňovala v moderní brigádní systém, a posléze se restrukturalizovala tak, že dnes máme velitelství vzdušných sil, pozemních sil, teritoriální obrany, logistiky, a celá její struktura je trochu jiná.

Co je však ještě důležitější, je, že se pravděpodobně proměňuje styl její práce, proměňuje se myšlení velitelského sboru. Armáda se do jisté míry poloprofessionalizuje, mnoho funkcí, které si dříve zajišťovala sama, svěruje, ať už smluvním způsobem, či jiným způsobem, civilnímu sektoru. Těch změn je opravdu hodně, nejsou v centru veřejné pozornosti nebo pozornosti médií. A to je dobré znamení, protože v pozornosti médií bývá spíš to špatné než to dobré. Je to, řekl bych, dobrá vizitka pro armádu.

Je mou povinností, tak jako každý rok, i tentokrát vyslovit vám jménem státu díky za vše, co jste udělali, za vykonanou práci. Armáda zřejmě pracuje na svých úkolech, jde si svou cestou, která jí byla velkými politickými změnami v naší zemi předurčena, a tolik až nehledí na to, zda je u moci vláda levicová či pravicová. Prostě plní úkoly, které vzešly z obecného společenského konsenzu a z obecného politického konsenzu v naší zemi. A to je myslím, velmi dobré.

Tím se dostávám k vašim úkolům, co vás čeká, co máte v plánu dělat, co budete dělat a o čem budete zřejmě převážně na tomto svém shromáždění hovořit. Toto je možná poslední z každoročních velkých shromáždění, které se koná v době našeho uchazečství o členství v obranné alianci Severoatlantického paktu. Příští rok už budeme jako země členem Severoatlantické aliance, alespoň vše tomu nasvědčuje. To znamená, že příště zde možná již budou sedět i důstojníci-pozorovatelé z velitelství v Monsu. To je dost významný předěl.

Poprvé vlastně v dějinách samostatného státu nejprve československého, nyní českého, budeme pevnou součástí vskutku fungujícího systému kolektivní obrany. Předchozí typy různých bilaterálních smluv, mám na mysli předválečných, se valně neosvědčily, obranu země nezajistily.

A co to byl Varšavský pakt, víme všichni. To nebyl vlastně žádný pakt, to nebyla vlastně žádná smlouva, to byl pouze formální systém napojení armád satelitních států na mocenské centrum, na Sovětský svaz. Teď teprve se otevírá možnost, nebo je vlastně otevřená a naplní se, možnost našeho pevného zakomponování do systému kolektivní obrany.

Zdá se mi, že celá idea rozšiřování Aliance, a posléze i našeho přijetí v první vlně, měla svůj dramatický vývoj, a já patřím mezi ty, kdo byli svědky tohoto vývoje, kdo byli, abych tak řekl, v centru toho dění.

Bezprostředně po pádu komunismu, přesněji řečeno ještě v době jeho pádu či v době předcházející, se moc nepočítalo s tím, že se bude Severoatlantická aliance rozšiřovat do střední a východní Evropy nebo na Balkán. Spíš se předpokládalo, že s koncem bipolárního rozdělení světa a pádem železné opony oba obranné svazky (v případě Varšavského paktu takzvané obranné) ztratí smysl, že bude rozpuštěna Varšavská smlouva i Severoatlantický pakt, a eventuálně se začne zvolna vytvářet nějaká nová a jiná struktura, jiný systém panevropské obrany. To byly ideje, jimiž se zabírali nejen, jak se to dnes možná jeví, lidé takzvané levicového zaměření, ale i lidé velmi pravicového zaměření, například Henry Kissinger. Velmi záhy se ale ukázalo, že je to utopie.

Velmi záhy se ukázalo, že nejlogičtější cestou je, aby obranná aliance, která je skutečně aliancí obrannou, která chrání demokracii, lidská práva a hodnoty, k nimž se postupně přihlásily anebo se hlásí všechny evropské státy, tedy tato aliance, která vskutku funguje, která má vypracované mechanismy konání, je opravdu schopna operativně zasahovat, aby začala přerůstat v onu alianci celoevropskou, a že by nemělo žádného smyslu a bylo by velmi drahé, a dokonce i nebezpečné, ji nějakým způsobem rozpouštět nebo konzervovat ve svazek veskrze symbolický a sentimentální, v jakýsi sbor veteránů studené války, a pokoušet se vybudovat něco nového, že zcela přirozenou cestou je transformace tohoto existujícího svazku.

Prosadit tento názor nebylo jednoduché ani v nových demokraciích evropských, ale ještě těžší to bylo ve státech západních, ve Spojených státech amerických, z mnoha důvodů, které tu nemá smysl rozvádět. Nakonec ta idea zvítězila. Aliance se rozšiřuje. Nejprve se rozšíří o tři středoevropské země a předpokládá se, že postupně se bude rozšiřovat o další demokracie euroatlantického prostoru.

Zdá se mi, že právě při této příležitosti, kdy se chystáme ke vstupu do Aliance, neškodilo, když jsem tuto historii připomněl. Neškodí dokonce ani, když zdůrazním, že to stálo nemálo úsilí, tuto linii nebo tento pohyb v oblasti bezpečnosti a obranné politiky prosadit. Nicméně podařilo se to, naše republika má tu čest, že je mezi prvními vyzvanými k tomu, aby přistoupila k washingtonské smlouvě.

Mnoho závazků z toho vyplývá pro armádu. A musím říct, že armáda podle všech informací, které mám, nebo podle toho, co vidím, se na vstup do Aliance připravuje rychle a dobře. Možná, že armáda je dokonce i krůček napřed před naší společností jako celkem. Což ale možná neplatí jen o naší zemi - nejednou jsem si všiml, že generálové na velitelstvích NATO jsou v lektérém ohledu prozíravější a vidí dále do budoucnosti než politici zemí, z nichž pocházejí. Ale to je zase naopak úkolem nás politiků, abychom smysl a význam naší účasti v Alianci znovu a znovu veřejnosti vysvětlovali a získali politickou podporu pro tuto účast, a především a hlavně, abychom znovu a znovu vysvětlovali občanům, že to znamená zároveň nést spoluodpovědnost za evropskou bezpečnost, že tomu není tak, že nám někdo slíbí, že nás bude natrvalo bránit proti eventuálnímu útočníkovi, a my se nemusíme o nic starat.

Z toho vyplývají závazky, a je to opět armáda, která velmi dobrým způsobem předvádí, že si to uvědomuje. Naše jednotky v Perském zálivu, v Bosně a Hercegovině, i na jiných místech, jsou velmi vysoce ceněny, jejich činnost je velmi vysoce hodnocena a jsou možná dokonce v zahraničí populárnější než ve své vlastní zemi. Ale tak tomu někdy bývá. Ale

mohou nastat i další, a dokonce i širší a nebezpečnější příležitosti, jak osvědčit svůj pocit spoluodpovědnosti za kolektivní evropskou obranu svobody a demokracie.

Rád bych se zmínil v závěru ještě o dvou věcech. Za prvé, nejednou jsem při svém úvodním pozdravu na tomto vašem velitelském shromáždění mluvil na téma vojenské legislativy. Rád bych se o tom zmínil dnes znovu, neboť to je věc stále aktuálnější.

Základní ústavní zákon, jak víte, byl přijat. Rozlišuje stav ohrožení a válečný stav, zřizuje Bezpečnostní radu států. To je velmi důležité, neboť tu je základní ústavní východisko. Na tento zákon ale musí navázat, a to velmi rychle, několik zákonů dalších – o profesionální službě, branný zákon a další, které jsou v nové situaci navýsost zapotřebí. Pokud vím, jsou v té či oné podobě připraveny jakožto ucelený balík, který má být doprovázen i jakousi základní srozumitelnou koncepcí dalšího vývoje armády. Teď běží o to, aby ho vláda závčas předložila parlamentu, a aby ho parlament opravdu odpovědně a rychle projednal. Zdá se mi, že jelikož jde o věc, v níž není politických sporů mezi jednotlivými politickými stranami, jde o věc obecného konsenzu, to jest obrany země. Zdá se mi, že by to mohlo probíhat bez obvyklých politických pŮtek či hašteření, že by to mohlo být projednáváno opravdu především z hlediska věcného a praktického.

Druhá věc, o které bych se rád zmínil: Staneme-li se členy Aliance v nejbližších měsících, neznamená to pouze, že se musíme adaptovat na všechny standardy Aliance, v spojovací technice, velitelských systémech, struktuře armády, přípravě jednotek, které by byly přednostně vyslány v eventuelním zásahu společných sil NATO atd. Určitý vývoj musí být i v samotných zbraňových systémech, i když to není asi úkol nejdůležitější, nebo respektive není na prvním místě. Je to úkol spíše dlouhodobý.

Neznamená to tedy pouze, že se musíme čemusi neustále přizpůsobovat a cosi si neustále osvojovat. Znamená to i něco druhého. Totiž, že jako legitimní, řádný, plnohodnotný člen této Aliance budeme mít i právo mluvit do jejích věcí. Budeme mít právo spolurozhodovat o tom, jaká Aliance bude a co bude dělat. A to je věc, na kterou se občas zapomíná, na kterou bych rád odkázal teď vaši pozornost.

Aliance vskutku musí přijmout novou zásadní strategii, novou doktrínu. V lecčems už ji vlastně přijala nebo určité kroky udělala, mnohé se chystá, pracuje se na tom. Ale naprosto jednoznačná, srozumitelná, nová koncepce Aliance pro 21. století hotova zatím není. Domnívám se, že jako členská země máme právo do toho mluvit a čím iniciativnější roli sehraje, tím lépe.

Zdá se mi, že je třeba jasně říct, že tato Aliance už není nástrojem obrany proti velkému strategickému nepříteli, jak tomu po předchozí desetiletí bylo, a tomu bylo vše podřízeno a vše uzpůsobeno, dokonce i kritéria přijímání členů. Tak bylo přijato z geopolitických a strategických důvodů salazarovské Portugalsko, stát, který v té době měl pramálo společného s demokracií.

To všechno se změnilo. Strategické a geopolitické ohledy musí ustoupit do pozadí, do popředí musí vyvstat princip obsažený ve washingtonské deklaraci, to jest že jde o obranné společenství států, které jsou demokratické a hlásí se k základním civilizačním hodnotám euroatlantického, respektive euroamerického světa.

A jak vyplývá ze samotného ducha washingtonské deklarace, je to svazek otevřený všem. To znamená i všem novým demokraciím v euroatlantickém prostoru. Vyspělou demokracií je například Nový Zéland, ale nikdo nebude vážně usilovat o jeho přijetí do Severoatlantické aliance. Je to aliance, která se váže k určitému geografickému prostoru a obhazuje určité obecné civilizační hodnoty. A dříve či později musí Aliance nabídnout své členství dalším

demokraciím, až dotyčné státy k tomu dozrají, a až ona sama k tomu dozraje. Neplatí tedy, že by rozšiřovací proces končil u těch tří zemí, které budou přijaty nyní.

To je, podle mého mínění, třeba znovu a znovu zdůrazňovat, a právě my, jako noví členové, jsme povinni to zdůrazňovat obzvlášť hlasitě, protože my nesmíme být těmi, kteří si myslí: tak, my jsme tam a jsme tuž „za vodou“ a o ostatní se starat nemusíme. To by bylo nejen nemorální, ale dokonce i velmi nepraktické, protože z hlediska čistě geopolitického by pro naši zemi vůbec nebylo šikovné, abychom byli součástí svazku, který definitivně končí na jakési linii, na níž se ocitáme jako členská země i my.

Otevřenost Aliance se týká i baltských států, jakkoli se to Rusku nebo Ruské federaci nemusí líbit. Mají-li tyto země zájem, chtějí-li být členy této Aliance, cítí-li se k ní vnitřně svými tradicemi patřit, mají mít právo k tomu, aby dostaly naději, že je tato Aliance přijme. Ostatně přijetí Polska, České republiky a Maďarska se Ruské federaci také moc nelíbilo, a jak je vidět, přežila to.

Bude nezbytné nově formulovat ohrožení, proti nimž je tato Aliance vlastně namířena. Zdá se, že stále větší roli budou hrát různé rozptýlené regionální konflikty povahy nacionální, náboženské nebo ideologické apod., přičemž o regionálních konfliktech začasť ani nelze přesně říct, zda mají povahu vojenského konfliktu, nebo občanské války, anebo organizovaného teroru.

To, co se dělo například na území Bosny a Hercegoviny, to bylo cosi, co nemá ani klasické rysy organizovaného zločinu či teroru, ani občanské války, ani války dvou států. Bylo tam všechno dohromady. Takových konfliktů může být v budoucím století víc. Tyto konflikty mohou být přímo na území Aliance, což je málo pravděpodobné, ale mohou být v její bezprostřední blízkosti a mohou ohrožovat Alianci, tedy i když jsou za jejími hranicemi, mohou ohrožovat její členské státy. To je velké nebezpečí budoucí, přičemž samozřejmě je tu i zatím veskrze teoretická možnost nějakého masivnějšího ohrožení, ať už ze severu, východu, jihu - ze západu asi těžko, neboť tam je velký Atlantický oceán a za ním další spojenecká země.

S tím vším je třeba počítat, je třeba počítat především s novými metodami boje, jako je terorismus a různé mafiánské svazky, jako je využití computerové techniky a nejnovějších technických vynálezů. To všechno je náročné. Je to asi daleko těžší, než čelit jednomu mohutnému strategickému odpůrci a předhánět ho ve vývoji stále lepších atomových raket.

Vytvořit tuto naprosto novou strategii, která by jasně řekla, že běží o obranné společenství demokratických států euroatlantického prostoru, o společenství otevřené všem demokraciím v tomto prostoru bez výjimky a společenství orientované na boj nebo na preventivní odpor vůči těmto novým typům ohrožení. To je úkolem Aliance a to je úkolem, na němž bychom měli my, respektive i vy, participovat.

Domnívám se, že v tomto okamžiku došel čas k tomu, abych na závěr svého úvodního pozdravu opět vzpomněl památky majora Nasavrckého, kapitána Samce a kapitána Vávrů, kteří nedávno zahynuli v Bosně a Hercegovině při výkonu svého poslání.

Zdá se mi, že bychom měli mít dobrou historickou paměť a že bychom neměli zapomínat na ty, kteří položili ať tím či oním způsobem své životy v našem boji za svobodu, za svobodu naši, za svobodu evropských národů. Bez této paměti a bez úcty k lidem, kteří cosi vykonali pro svobodu, z níž se tak rádi těšíme, těžko můžeme v budoucnosti svou vlastní svobodu bránit.

Děkuji vám.